

Zitting 1981–1982

17 202

Verlenging van de wet van 7 maart 1980 (Stb. 81) alsmede enkele wijzigingen van de Wet op de loonvorming

Nr. 5

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

Ontvangen 7 december 1981

Alvorens in te gaan op het verslag, wil ik, mede namens de Minister van Binnenlandse Zaken en de Minister van Defensie, mijn erkentelijkheid ervoor uitspreken, dat de Kamer, mede door het snelle verschijnen van het verslag, een plenaire behandeling van het wetsontwerp op korte termijn mogelijk maakt.

Uit de beschouwingen en opmerkingen van verschillende fracties blijkt, dat het wetsvoorstel met gemengde gevoelens is ontvangen, zij het dat uit het verslag ook ondersteuning door een meerderheid van de Kamer kan worden afgeleid. De gemengde gevoelens die de indiening heeft opgeroepen lijken overigens voor een deel veroorzaakt door misverstanden.

Het komt mij voor, dat die misverstanden zijn gerezen door de samenloop van een aantal gebeurtenissen. Zo vond de indiening van het ontwerp plaats enkele dagen na de verzending van de brief van 26 november 1981 ter inleiding van het arbeidsvoorwaardenoverleg en enkele dagen voor het eerste gesprek met de sociale partners in het kader van dat overleg.

De leden van de PvdA-fractie vroegen zich in dit verband af, of de Regering met dit toch ver strekkende wetsontwerp niet beter had kunnen wachten totdat duidelijk was geworden op welke punten partijen elkaar niet kunnen vinden. De leden van de CPN-fractie spreken zelfs van een onaanvaardbare druk op de nog te voeren onderhandelingen.

Het kabinet heeft beseft, dat het moment waarop beslist werd tot bevordering van de indiening van dit ontwerp over te gaan ertoe zou kunnen leiden dat de feitelijke indiening vlak voor, vlak na of tijdens het overleg zou plaatsvinden.

Onderkend is dat die samenloop tot niet bedoelde gevolgtrekkingen zou kunnen leiden. Wij hebben echter gemeend, dat de in de memorie van toelichting opgenomen passages over intenties en verwachtingen waarmee het kabinet het overleg met de sociale partners zou aanvangen, en ook is aangevangen aan duidelijkheid over onze bedoelingen niets te wensen zou overlaten.

Nu vanuit een aantal fracties daarbij toch kanttekeningen zijn geplaatst lijkt het mij goed allereerst in algemene zin in te gaan op de verschillende aspecten van de samenloop tussen de indiening van het wetsontwerp, de brief van 26 november jl. en de datum van het eerste gesprek met de sociale partners.

De opstelling van het kabinet is en blijft dat het met de sociale partners overleg wil plegen over het voor 1982 te voeren sociaal-economisch beleid en over de vraag hoe dit beleid kan worden gerealiseerd, uitgaande van de eigen verantwoordelijkheid van werkgevers, werknemers en overheid.

De centrale organisaties van werkgevers en werknemers hechten aan contractvrijheid, decentraal beleid en het waarmaken van eigen verantwoordelijkheid. Het kabinet wil die opvatting zoveel mogelijk eerbiedigen. Bij werkgevers en werknemers ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de primaire looninkomens en van de loonkosten. Het zal in de eerste plaats een taak zijn voor de sociale partners de noodzakelijk geachte loonkostenmatiging te realiseren. De indiening van dit wetsontwerp brengt daarin geen enkele wijziging. De indiening impliceert geenszins dat al besloten zou zijn tot toepassing van bevoegdheden die bij het voorliggende wetsvoorstel worden geschapen. Integendeel. Zo al tot toepassing van de bevoegdheden zou worden besloten, dan is daartoe nieuwe, afzonderlijke, besluitvorming nodig, waarbij wederom een inschakeling van het parlement zal moeten plaatsvinden. Ik kom daarop nog terug. De indiening betekent ook geenszins, dat vooruit wordt gelopen op de uitkomsten van het overleg met de sociale partners. Evenmin betekent het, dat het kabinet voor zich zelf al heeft uitgemaakt dat zijn voorstellen onmogelijk door de werkgevers en werknemers in vrije onderhandelingen tot stand gebracht kunnen worden, zoals van de zijde van de VVD-fractie is gesuggereerd.

De vele samenhangen en interdependenties tussen de verschillende onderdelen van het sociaal-economische en financiële beleid brengen echter met zich, dat de verantwoordelijkheid voor de primaire inkomensvorming niet uitsluitend voor verantwoordelijkheid van de sociale partners kan worden gelaten. De overheid kan in een uiterste geval genoodzaakt zijn te kiezen voor beïnvloeding, bij voorbeeld door middel van enige vorm van beperkte interventie via bindende regelgeving ten aanzien van enkele aspecten.

Zou die noodzaak zich voordoen, dan dient te kunnen worden beschikt over een instrumentarium dat, ook in die omstandigheden, een genuanceerd beleid mogelijk maakt. De Wet op de loonvorming zoals deze luidde vóór de wijzigingen daarin van begin 1980 is in onvoldoende mate geschikt voor het voeren van een dergelijk genuanceerd beleid. Daarom is besloten de verlenging te bevorderen van de tijdelijke voorzieningen die in maart 1980 tot stand gekomen zijn.

Aangezien de huidige tijdelijke wettelijke voorzieningen op 31 december van dit jaar aflopen, zou een langer uitstellen van de indiening van een wetsontwerp tot verlenging van die tijdelijke voorzieningen tot ernstige complicaties kunnen leiden.

Zowel parlement als Regering zouden immers bij een indiening na afloop van het overleg met de sociale partners in grote tijdsproblemen zijn gekomen. Door de bekende opstartproblemen van dit kabinet kon het arbeidsvoorwaardenoverleg dit jaar namelijk eerst in de maand december plaatsvinden. Gezien de tijd die doorgaans met dit overleg gemoeid is, zou dan eerst in de tweede helft van december indiening van het ontwerp hebben kunnen plaatsvinden. De parlementaire behandeling zou dan in een ongewoon kort tijdsbestek moeten zijn geperst. Dat leek de Regering ongewenst.

De Regering heeft er daarom, alles afwegende, voor gekozen de indiening niet aan te houden tot na de afronding van het overleg met de sociale partners. Uit het gesprek met de organisaties van werkgevers en van werknemers meen ik ook met stelligheid te mogen afleiden, dat deze beweegredenen en de in de memorie van toelichting opgenomen uitdrukkelijke uitspraken, dat indiening van het wetsontwerp geen vooruitlopen op de resultaten van het overleg betekent en niet inhoudt, dat al over de

toepassing is beslist, door de partners niet misverstaan zijn. Met zoveel woorden is naar voren gebracht dat van die passages in de memorie van toelichting goede nota genomen is. De vraag van de leden van de VVD-fractie of er sprake is van een psychologische blunder beantwoordt zich zelf.

Door een aantal fracties is een koppeling gelegd tussen de kabinetsvoorstellen ten aanzien van het arbeidsvoorwaardenbeleid, zoals vervat in de brief van 26 november 1981 en de indiening van het wetsontwerp enkele dagen later. Ook zijn koppelingen gelegd met enkele inkomenspolitieke uitgangspunten uit het regeerakkoord. Zo vragen de leden van het PvdA-fractie of voor aftopping van prijscompensatie en vakantietoeslag de veel verder strekkende mogelijkheden van het wetsontwerp nodig en gewenst zijn. De leden van de VVD-fractie stelden een aantal vragen op dit punt, vooral verband houdende met de verdeling van de netto-inkomensontwikkeling over de verschillende inkomensgroepen. Ook vroegen zij een uitwerking van de in de genoemde brief alleen bij wijze van voorbeeld genoemde mogelijkheid om de prijscompensatie vanaf 2 x modaal geleidelijk af te laten lopen, terwijl ook vragen over de aftoppingsgrens van de vakantiebijslag zijn gesteld.

Ook de leden van de fracties van de CPN, PPR en GPV stellen vragen die hier direct of indirect verband mee houden.

In dit stadium wil ik mij ervan onthouden op deze vragen in te gaan. Het overleg met de sociale partners is immers nog gaande. Het kabinet heeft op 26 november 1981 zijn voorstellen gepresenteerd. Op woensdagavond 2 december jl. heeft hierover een eerste verkennende bespreking met de sociale partners plaatsgevonden. Het overleg zal op 9 december a.s. worden voortgezet. Het lijkt mij niet juist nu tussen die beide gesprekken in de discussie met de partners buiten hen om publiekelijk voort te zetten, door in te gaan op de vragen over de kabinetsvoorstellen. Dit zou het overlegklimaat kunnen verstoren. Ik neem aan, dat er na afronding van het overleg nog een afzonderlijke gedachtenwisseling met de Kamer zal plaatsvinden over het overleg, de opstelling van het kabinet daarin, de uitkomsten en de conclusies die het kabinet daaruit trekt. Het lijkt mij dat de nu gestelde vragen bij die gelegenheid aan de orde zullen moeten komen.

Daar komt bij, dat er geen directe relatie is tussen de voorstellen ten behoeve van het arbeidsvoorwaardenoverleg en de indiening van het wetsontwerp. Het is niet zo, dat de indiening van dit wetsontwerp heeft plaatsgevonden om de gedane voorstellen onverkort te kunnen realiseren. De voorstellen zijn bespreekbaar en moeten dat blijven, zolang het overleg gaande is. De indiening van het wetsvoorstel strekt er uitsluitend toe over een werkbaar instrumentarium te kunnen beschikken waarmee, indien onverhoopt onontkoombaar, de primaire inkomensontwikkeling kan worden beïnvloed, mede met het oog op het bereiken van een rechtvaardige lastenverdeling. De mogelijkheden tot toepassing van dit instrumentarium staan dan ook in beginsel los van de voorstellen ten aanzien van het arbeidsvoorwaardenbeleid die het kabinet tot nog toe heeft gedaan. De voorstellen impliceren ook niet een toepassing van dit instrumentarium. Juist daarom ook is niet gekomen tot de indiening van een wetsontwerp dat zich uitsluitend richt op aftopping en korting van vakantietoeslag en aftopping van de prijscompensatie. Indiening van een dergelijk wetsontwerp zou betekenen een vooruitlopen op de uitkomsten van het overleg en de indruk kunnen doen ontstaan, dat ten aanzien van die voorstellen geen wijziging van standpunten meer mogelijk zou zijn, ongeacht hetgeen in het overleg naar voren wordt gebracht. Het zij nogmaals herhaald, het kabinet wil niet vooruitlopen op de uitkomsten van het overleg.

Het vervallen van de mogelijkheid tot bedrijfsgewijze looningrepen heeft tot uiteenlopende reacties geleid.

De leden van de CDA-fractie ontging het waarom ik geen bevoegdheid wens in bijzondere gevallen in afzonderlijke c.a.o.'s in te grijpen. De leden van de PvdA-fractie achten het vervallen van deze mogelijkheid juist een verbetering. Ook de leden van de VVD-fractie delen kennelijk die mening.

Daartegenover staat weer, dat de leden van de fracties van D'66, SGP, GPV en RPF het laten vervallen van de mogelijkheid om bedrijfstaksgewijze in te grijpen niet verstandig achten.

Uit de onderbouwingen die de verscheidene fracties hebben gegeven voor hun voorkeur tot handhaving van de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze ingrepen blijkt dat daarbij verschillende elementen een rol hebben gespeeld. Voor de leden van de fracties van CDA, D'66 en GPV lijkt een uiterst belangrijke overweging te zijn het voorkómen van de noodzaak tot het treffen van een algemene over de gehele linie geldende loonmaatregel. Van de zijde van de GPV-fractie wordt in dit verband gevraagd welke concrete bezwaren zijn aan te voeren tegen de door mijn ambtsvoorganger opgelegde partiële loonmatiging.

Uitgangspunt van het kabinet is dat de eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners zoveel mogelijk moet worden gehandhaafd en interventie een uiterste middel is. Daarin past de opvatting dat een eventueel onvermijdelijke ingreep zo beperkt mogelijk zal moeten zijn en voldoende ruimte aan de partners moet laten om de eigen verantwoordelijkheid tot ontplooiing te kunnen laten komen. Wij delen dan ook de mening van de leden van de fracties die zich afkerig tonen van een algemene, generiek werkende loonmaatregel dat wil zeggen een maatregel die op alle arbeidsvoorwaarden en op alle werknemers betrekking heeft. Zo het kabinet al tot beïnvloeding van de primaire loonontwikkeling zou moeten overgaan, dan zal dit naar mijn oordeel zo enigszins mogelijk moeten geschieden door beperkte regelgeving.

Het voorliggende wetsontwerp maakt het ook mogelijk een dergelijke weg op te gaan. Het is namelijk niet juist te veronderstellen, dat het treffen van wat in de wandeling een beperkte loonmaatregel wordt genoemd, – dat wil zeggen die slechts betrekking heeft op enkele arbeidsvoorwaarden maar wél op alle werknemers betrekking heeft – alleen mogelijk zou zijn indien de Wet op de loonvorming voorziet in de mogelijkheid van bedrijfstaksgewijze looningrepen.

Met de leden van de fracties van CDA en D'66 ben ik van mening, dat een algemene over de hele linie (dat wil zeggen alle arbeidsvoorwaarden betreffende) werkende loonmaatregel te verstarrend werkt.

Een dergelijke loonmaatregel maakt het inderdaad problematischer ruimte te laten voor differentiatie in arbeidsvoorwaarden, bij voorbeeld in verband met zwaar en vuil werk.

Zowel de leden van de CDA-fractie als de leden van de fractie van D'66 wijzen erop, dat de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze looningrepen van nut kan zijn om wanneer zich in enkele bedrijfstakken uitschieters in de onderhandelingsresultaten zouden voordoen niet direct te hoeven vervallen in een algemene loonmaatregel.

Hiervoor heb ik reeds uiteengezet met welke intenties het kabinet het overleg met de sociale partners voert. Cruciaal daarin is het onderschrijven van de opvatting van de partners dat sterk moet worden gehecht aan contractsvrijheid, decentraal beleid en het waarmaken van eigen verantwoordelijkheid. Het kabinet beoogt dan ook in het overleg overeenstemming te bereiken over hoofdlijnen. Wij willen ervan uitgaan, dat de loonontwikkeling in de afzonderlijke bedrijfstakken zich zal bewegen rond hetgeen vanuit onze centrale doelstellingen aanvaardbaar kan worden geacht, ook zonder dat een specifieke mogelijkheid bestaat om op dit punt regulerend op te treden.

Mij staat bij een onverhoopt toch sterk afwijken van de onderhandelingsresultaten in een bepaalde bedrijfstak, een procedure voor ogen waarbij ik zonodig in overleg treden en tracht tot overeenstemming te komen.

De weg van overreding is mij sympathieker dan de weg van regelgeving en verbodsbepalingen. Daarom ook wil ik mij op dit moment nog in het geheel niet uitlaten over situaties die zouden kunnen ontstaan wanneer een dergelijk overleg niet tot overeenstemming zou leiden.

Het lijkt mij overigens goed in dit verband ook nog te wijzen op de reeds door mijn ambtsvoorganger geschetste beperkingen die waren verbonden aan de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze ingrepen. Het komt mij namelijk voor dat met name de leden van de fractie van SGP en GPV de mogelijkheden tot toepassing daarvan overschatten.

Voor een ingrijpen in een bepaalde bedrijfstak zoals mogelijk is op basis van de huidige wetsbepalingen dient het oordeel ten grondslag te liggen dat het belang van de nationale economie het nemen van een maatregel ten aanzien van de loonkosten samenhang met andere maatregelen vereist.

Het was dus niet zo, dat de situatie in één bedrijfstak bepalend kon zijn voor de vraag of van de mogelijkheid om voor een bedrijfstak aanvullend meer algemene maatregelen te treffen, gebruik zou worden gemaakt. Aan de aanwending van de bevoegdheid dienden algemene overwegingen ten grondslag te liggen. Het ging ook uitdrukkelijk niet om een zelfstandige bevoegdheid om per bedrijfstak in te grijpen, maar alleen om een mogelijkheid om in het kader van een reeds tot stand gebrachte en landelijk werkende maatregel – die beperkt van karakter kan zijn – voor een bepaalde bedrijfstak aanvullende regelen te kunnen stellen.

Het treffen van maatregelen die alleen en uitsluitend betrekking hebben op één of enkele bedrijfstakken was dus niet mogelijk. Verlenging van de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze ingrepen zou dan ook zeker niet betekenen dat volgend jaar iedere landelijk geldende maatregel achterwege kan worden gelaten en er alleen regelgevend wordt opgetreden in bedrijfstakken die «uit de band springen». Evenmin is het mogelijk op grond van deze bevoegdheid per bedrijfstak inkomenspolitiek te bedrijven.

Het vervallen van de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze ingrepen betekent dus slechts, dat het niet meer mogelijk zal zijn in het kader van een landelijk werkende beperkte loonmaatregel aanvullend per bedrijfstak meer algemene maatregelen te treffen.

Na deze algemene inleiding wil ik in het onderstaande ingaan op de afzonderlijke opmerkingen van de diverse fracties.

De leden van de CDA-fractie gaven te kennen dat zij de weg van de niet-verbindendverklaring niet toereikend achtten, omdat partijen bij een dergelijk collectief contract daar toch aan gebonden zijn. Zij maakten deze opmerkingen in verband met de mogelijkheid, dat de Minister in relatie tot de bevoegdheid tot bedrijfstaksgewijs ingrijpen, zijn positie duidelijk zou moeten kunnen markeren. Inderdaad heeft het instrument van algemeen verbindendverklaring alsmede het eventueel niet tot algemeen verbindendverklaring overgaan geen directe invloed op hetgeen door partijen zelf is overeengekomen. Ik ben evenwel zoals gesteld, van mening, dat de bevoegdheid om eventueel per bedrijfstak maatregelen te treffen geen absolute voorwaarde is voor het innemen van een duidelijke positie.

Voorts vroegen deze leden of voor andere inkomenscategorieën voldoende wettelijk instrumentarium voorhanden is om de gestelde doelen te bereiken. Ik wijs in antwoord hierop in de eerste plaats op de Tijdelijke Wet normering inkomens vrije beroepsbeoefenaren, de Tijdelijke Wet arbeidsvoorwaarden collectieve sector, alsmede de Wet op de niet-c.a.o.-inkomens met betrekking waartoe een ontwerp tot verlenging de Kamer dezer dagen heeft bereikt.

De leden van de PvdA-fractie achtten het een ernstig manco dat dit voorstel tot wijziging van de loonwet niet vergezeld is gegaan van overheidsinvloed op andere inkomensvorming. Zij denken daarbij onder andere aan het beleid ten aanzien van de vrije beroepen en het prijsbeleid. In antwoord hierop verwijs ik in de eerste plaats naar het antwoord op soortgelijke vragen van de leden van de CDA-fractie. Hieraan zij nog het volgende toegevoegd. Via toepassing van de medio dit jaar tot stand gekomen Tijdelijke wet normering inkomens vrije-beroepsbeoefenaars zal van deze categorie in 1982 gemiddeld ten minste eenzelfde inkomensmatiging worden gevraagd als van vergelijkbare functionarissen in overheidsdienst. Daar waar sprake is van een positieve restpost zal een verder gaande inkomensmatiging worden gerealiseerd.

Ten aanzien van met de vrije beroepen verwante groepen die in dienstverband werkzaam zijn bij de overheid of elders in de kwartaire sector zal een overeenkomstig beleid worden gevoerd. Zowel over het te voeren prijs-/inkomensbeleid als over het ten aanzien van de verwante groepen in de kwartaire sector te voeren beleid hoop ik binnenkort de Kamer uitvoerig schriftelijk in te lichten. Het spreekt ten slotte voor zich dat het kabinet, waar en zover mogelijk, een structureel beleid zal voeren dat erop gericht is de oorzaken van te hoge inkomens weg te nemen.

Voor wat het prijsbeleid betreft wil ik verwijzen naar hetgeen daarover in de brief van 26 november jl. aan de Stichting van de Arbeid over het te voeren sociaal-economisch beleid in paragraaf 4.10 is meegedeeld. Afschrift van die brief heb ik u op 27 november jl. doen toekomen.

Met betrekking tot de Raamwet op de inkomensvorming merk ik op, dat de betrokken SER-commissie met voortvarendheid het uit te brengen advies voorbereidt. Duidelijk is dat de vraagstelling waar het om gaat de fundamentele raakt van het sociaal-economisch gebeuren. Ik wijs daarbij op de vraag hoe de verantwoordelijkheid van de overheid en de verantwoordelijkheid van werkgevers en van werknemers zich onderling verhouden, op het vraagstuk van centralisatie en decentralisatie, op de verhouding tussen korte termijn- en middellange termijn-beleid, op de complexe samenhangen tussen de verschillende onderdelen van het sociaal-economisch beleid, op de relatie tussen actieven en niet-actieven etc.

Juist met het oog op de problemen van de jaren tachtig wacht ik dat advies met bijzondere belangstelling af en hoop en vertrouw ik op een grondige en doorwrochte advisering. In dat licht moet ook de discussie worden gezien die in de laatste weken is gevoerd door onder andere de wetenschappers Peper, Fase, Wolfson en Reynaerts. Het valt toe te juichen dat van zoveel kanten wordt onderkend, dat hier een voor de jaren tachtig fundamentele problematiek aan de orde is. Ik hoop dan ook dat mede op basis van het uit te brengen SER-advies deze discussie in 1982 zal worden voortgezet en dat deze uitmondt in de indiening van een ontwerp-Raamwet op de inkomensvorming.

De leden van de PvdA-fractie waren teleurgesteld over het ontbreken, zelfs in de memorie van toelichting, van enig antwoord op de toch door werknemers veelvuldig gestelde vraag, naar het verband tussen opgelegde inkomensoffers en werkgelegenheid. Die teleurstelling is begrijpelijk. Het gaat om een zeer essentieel punt. Nogmaals zij echter herhaald dat het voorstel tot verlenging van de tijdelijke wetgeving alleen en uitsluitend is ingegeven om te voorkomen dat leemten zouden ontstaan in de mogelijkheden om, wanneer de noodzaak daartoe bestaat, een genuanceerd beleid te kunnen voeren.

Het belang van het door deze leden geschetste verband tussen loonmatiging en werkgelegenheid ontken ik niet. Ik voeg daar wel aan toe, dat ik het belang van dit verband niet wil beperken tot alleen opgelegde matiging: ook bij vrijwillige matiging is het aangegeven verband een essentieel punt.

Het zal deze leden niet zijn ontgaan, dat in de brief van 26 november 1981, uitvoerig wordt ingegaan op de relatie tussen werkgelegenheidsbeleid en arbeidsvoorwaardenbeleid. In deze brief is ook ingegaan op het werkgelegenheidsoverleg in bedrijven en bedrijfstakken. Hangende het overleg met de sociale partners wil ik op dit moment aan de daarin opgenomen passages niets toevoegen of afdoen. Dit houdt tevens in dat ik nu nog geen reactie geef op het door de leden van de PvdA-fractie met klem gedane verzoek aan de Regering om werkgevers te verplichten tot overleg met ondernemingsraad en vakbeweging over de besteding van door loonmatiging vrijkomende gelden.

De leden van de PvdA-fractie zouden het voorts op prijs stellen te vernemen, in hoeverre er al een evaluatie beschikbaar is van het effect van de beperkte loonmaatregel 1981. In hoeverre is deze ontrokken, in welke sectoren en voor welke inkomensgroepen?

In antwoord hierop zij opgemerkt, dat de Kamer binnen afzienbare termijn nader zal worden ingelicht over de resultaten van de door de Loontechnische Dienst ter zake ingestelde onderzoeken. Thans kan reeds worden vermeld, dat het Beperkt loonmatigingsbesluit 1981 in het algemeen correct is nageleefd. In 6,4% van de onderzochte bedrijven was sprake van onvoldoende naleving. De bereidheid tot correctie was in het algemeen vrij groot. In ruim driekwart van de bedrijven waarin afwijkingen werden geconstateerd bestond bereidheid tot correctie.

In bedrijven welke onder een c.a.o. vielen waren er voorts geen grote verschillen in niet-naleving tussen c.a.o.-werknemers en niet-c.a.o.-werknemers. Er zijn indicaties dat de naleving in bedrijven, waarop geen enkele c.a.o. van toepassing was, meer te wensen overliet dan in andere bedrijven. Hetzelfde geldt voor de bereidheid tot correctie.

De leden van de PvdA-fractie vragen vervolgens hoe de loonmaatregel heeft uitgewerkt op de inkomensverhouding tussen werknemers en andere groepen. Het antwoord hierop kan kort zijn in die zin, dat er bij de geïndexeerde inkomens, te weten de sociale uitkeringen via de bestaande aanpassingsmechanismen sprake is geweest van een directe vertaling en dat in feite hetzelfde geldt voor de vrije-beroepsbeoefenaren, aangezien immers het prijs-/inkomensbeleid als referentiepunt kent de inkomensmutatie van de vergelijkbare ambtenaar. Op de vraag van deze leden hoe vaak de werknemers zijn betrokken bij overleg over aanwending van de vrijkomende middelen zij geantwoord, dat hierover op centraal niveau geen gegevens voorhanden zijn. Er zij op gewezen dat in lang niet alle gevallen middelen zijn «vrijgekomen»; in een aantal gevallen zullen verliezen zijn gereduceerd.

Overigens vertrouwen wij erop dat ondernemingsraadsleden ter zake voldoende alert zijn. In dit verband zij nog opgemerkt, dat op centraal niveau, in de Stichting van de Arbeid, de relatie tussen arbeidsvoorwaardenoverleg enerzijds en werkgelegenheidsoverleg anderzijds duidelijk wordt onderkend.

Een overzicht, als gevraagd door deze leden, van de mate waarin in de particuliere sector de omzetting van inkomensmatiging in werk zichtbaar is gemaakt, kan niet verstrekt worden.

In de collectieve sector is nog steeds sprake van groei van de werkgelegenheid. Deze groei kon ook in 1981 worden gerealiseerd dank zij de loonmatiging. Daarnaast is in samenhang met het doorvoeren van de zogenaamde Bestekkortingen in de gesubsidieerde en gepremieerde sector in de jaren 1980 en 1981 een arbeidsplaatsenplan opgezet, dat voorzag in het scheppen van 5000 extra nieuwe arbeidsplaatsen. Daarnaast is in 1981 geen extra nieuwe werkgelegenheid tot stand gebracht in de collectieve sector. Wel heeft, zoals hiervoor aangegeven, de loonmatiging de realisatie van de groei van de werkgelegenheid in deze sector mogelijk gemaakt. De leden van de PvdA-fractie vroegen nogmaals aandacht voor de beschouwingen over onder meer het arbeidsvoorwaardenoverleg van hun fractievoorzitter bij het debat over de regeringsverklaring.

Naar ik aanneem gaat het hun daarbij in het bijzonder om de door deze fractievoorzitter daarbij gedane suggestie voor afspraken over de ontwikkeling van een nieuw systeem van arbeidsvoorwaardenoverleg op de centrale basis, met inachtneming van een minimum aan uitgangspunten, nodig voor het door de Regering en het parlement gewenste sociaal-economisch beleid.

Naar het mij voorkomt wordt met de intenties waarmee het kabinet het overleg is aangevangen, en die hiervoor nogmaals zijn uiteengezet, reeds een belangrijke stap gezet op de weg naar de ontwikkeling van het door de fractievoorzitter van de PvdA bepleite systeem. Met name de van de sociale partners gevraagde «zekere gemeenschappelijkheid» op hoofdlijnen past daarin, evenals de onderschrijving van de wens tot decentralisatie en contractsvrijheid. Het betoog waaraan gerefereerd wordt heeft mij dan ook zeker aangesproken en de essentie daarvan zal zeker mede worden betrokken in het kader van de bezinning op het systeem van inkomensvorming, die onder meer plaatsvindt in het kader van de voorbereiding van de Raamwet inkomensvorming. Dit geldt evenzeer voor het door de fractievoorzitter van de PvdA gestelde, dat dit nieuwe systeem van arbeidsvoorwaardenoverleg bij voorbeeld kan betekenen, dat op centraal niveau op een aantal belangrijke onderdelen van het arbeidsvoorwaardenbeleid afspraken worden gemaakt over bandbreedtes, welke in c.a.o.'s moeten worden overeengekomen.

De leden van de VVD-fractie vroegen waarom het kabinet de wet van 7 maart 1980 met een jaar wenst te verlengen terwijl de Tweede Kamer de werkingsduur van deze wet uitdrukkelijk tot 31 december 1981 heeft begrensd. Het is ons bekend dat de werkingsduur van de wet van 7 maart 1980 op uitdrukkelijke wens van de Kamer tot 31 december 1981 begrensd is. Dit betekent evenwel niet dat thans geen voorstel gedaan zou kunnen worden de werkingsduur voor enige tijd te verlengen.

Zolang de Regering ter zake van de inkomensvorming geen instrumenten van structurele aard ter beschikking staan zal met tijdelijke wetgeving moeten worden volstaan.

Deze leden vragen vervolgens of een sterk progressieve inkomensmatiging van -1% voor het minimum tot -4% voor 4 x modaal gedurende 4 jaren achtereenvolgende via vrije onderhandelingen tot stand te brengen is en of dit alles niet uit zou draaien op een periode van 4 jaar geleide loonpolitiek en op z'n minst 4 jaar geleide aftoppingspolitiek.

Zoals reeds gesteld in antwoord op vragen van de leden van de PvdA-fractie hebben wij alle vertrouwen dat de totstandkoming van een Raamwet op de inkomensvorming een institutioneel kader kan bieden waarbinnen zowel voor werknemers als voor andere inkomensgroepen het gewenste inkomensbeleid kan worden gevoerd.

In antwoord op vragen van de leden van de fractie van de VVD wil ik nog opmerken dat in 1981 geen enkele maal gebruik is gemaakt van de mogelijkheid tot bedrijfstakgewijze ingrepen. Overigens zou, wanneer dat wel was geschied, de Kamer, overeenkomstig het bepaalde in artikel 12 van de Wet op de loonvorming, in beginsel vooraf van het voornemen tot gebruikmaking van die mogelijkheid in kennis moeten zijn gesteld.

Deze leden vroegen voorts waarom artikel 10, eerste lid, is aangevuld met de mogelijkheid dat wordt afgeweken van hetgeen ter zake in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag is bepaald. Hierop zij geantwoord dat, indien van het bepaalde in deze wet zou worden afgeweken, zulks inderdaad, zoals deze leden stellen, eveneens een afwijking van lopende contracten zou kunnen inhouden. Dit laatste (inbreuk op contracten) vond overigens ook plaats bij het Beperkt loonmatigingsbesluit 1981. In de memorie van toelichting bij het voorliggende wetsontwerp is de reden voor deze aanvulling uiteengezet. Hierbij is gewezen op de motie van het lid Weijers van december 1980 waaraan destijds niet kon worden tegemoetgekomen vanwege de bepalingen van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag.

De leden van de VVD-fractie wijzen voorts op enige opmerkingen van prof. dr. W. H. J. Reynaerts in de Volkskrant van 2 december 1981, welke met name betrekking hebben op de vrijheid van collectief onderhandelen. In antwoord hierop zij het volgende opgemerkt.

Zoals bekend onderschrijft het kabinet het beginsel van de vrijheid van collectief onderhandelen, zoals onder andere neergelegd in het in het voorjaar 1980 bekrachtigde Europees Sociaal Handvest alsmede in verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie.

Dit betekent echter niet, dat de overheid zich van elke inmenging zou dienen te onthouden. Laatstgenoemde organisatie oordeelt met betrekking tot loonmaatregelen in relatie tot de vrijheid van collectief onderhandelen, dat onder bepaalde voorwaarden loonmaatregelen nog aanvaardbaar zijn. Het kabinet zal uiteraard acht slaan op deze opvatting.

De leden van de fractie van de PSP vroegen of gemotiveerd kan worden welke waarde nu aan de datum van 1 januari 1983 gehecht moet worden. Ik betreur het verlenging van een tijdelijke maatregel te moeten voorstellen. De termijn van slechts één jaar moet ook in dit licht gezien worden. Gezien de korte tijd van functioneren van het kabinet was het niet mogelijk nog vóór 1 januari 1982 te komen tot voorstellen tot een wijziging van het inkomenspolitieke instrumentarium.

De leden van de PSP-fractie vroegen voorts of de gerichte ondersteuning die met behulp van deze wet geboden kan worden ook betekent dat deze gebruikt kan worden ter bescherming van de minimum-inkomens indien de uitkomsten van de onderhandelingen daartoe aanleiding geven.

Het voorstel om aan artikel 10, eerste lid, toe te voegen dat de regelen die gesteld worden naar inkomenshoogte verschillend kunnen zijn biedt de mogelijkheid dat bij eventuele regelgeving in het belang van de nationale economie de minimuminkomens verhoudingsgewijze worden ontzien.

Deze leden vonden de zinsneden onder artikel III in het wetsvoorstel volstrekt onduidelijk en vroegen hoe de complete tekst van het artikel wordt alsmede hoe het artikel is bedoeld.

Het bedoelde artikel zal als volgt komen te luiden:

«1. Indien naar Ons oordeel het belang van de nationale economie zulks in samenhang met andere maatregelen vereist, kunnen Wij bij algemene maatregel van bestuur regelen vaststellen betreffende lonen en andere arbeidsvoorwaarden voor:

- a. personen voor wie de vaststelling der arbeidsvoorwaarden geschiedt bij wet of krachtens wet door Ons dan wel onder Onze goedkeuring;
- b. overige personen in overheidsdienst;
- c. personen in dienst van een onderwijsinstelling als bedoeld in artikel B2 van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet (Stb. 1979, 679);
- d. leden van Gedeputeerde Staten, wethouders, voorzitters en leden van dagelijkse besturen van waterschappen en voorzitters en leden van dagelijkse besturen van andere publiekrechtelijke lichamen.

2. Deze regelen kunnen voor verschillende bezoldigingscategorieën verschillend worden gesteld.

3. Een algemene maatregel van bestuur bedoeld in het eerste lid kan terugwerken gedurende een periode van drie maanden, doch niet verder dan tot en met 1 januari 1982».

De wijziging in het derde lid van twee naar drie maanden correspondeert met hetgeen is bepaald in het wetsontwerp houdende Inhouding op het inkomen van overheidspersoneel, van gewezen overheidspersoneel, en van overeenkomstige categorieën van personen (Inhoudingswet overheids-personeel 1982).

De wijziging van «1 januari 1981» in «1 januari 1982» betreft uiteraard uitsluitend een actualisering van de tekst.

De leden van de PSP-fractie stellen verder nog de vraag waarom geen advies aan de SER is gevraagd alsmede welk standpunt de SER heeft ingenomen met betrekking tot de adviesaanvraag over de problematiek van het ingrijpen in de loonontwikkeling.

De leden van de CPN-fractie achtten de wijze van totstandkoming van dit wetsontwerp zeer onzorgvuldig. Zij wijzen erop dat niet alleen de SER niet om advies wordt gevraagd maar ook dat verwezen wordt naar een SER-advies van meer dan tien jaar geleden.

Voorts vragen zij nader in te gaan op de adviesaanvraag inzake een Raamwet op de inkomensvorming.

Voor wat deze laatste vraag betreft zij verwezen naar het antwoord dat ter zake aan de leden van de PvdA-fractie is gegeven.

Voor het overige zij opgemerkt dat wij het betreuren dat de tijd heeft ontbroken om de SER tevoren advies te vragen. In het begin van deze nota is reeds ingegaan op de met de kabinetswisseling samenhangende problematiek, daarop zullen wij hier niet verder ingaan. Dat verwezen is naar een SER-advies van meer dan 10 jaar geleden is overigens niet geschied om te stellen dat een SER-aanvraag thans overbodig zou zijn. Zoals vermeld, speelt voor het ontbreken daarvan uitsluitend de tijdsfactor een rol.

Verwijzing naar het advies van 1971 had wèl de bedoeling aan te geven dat reeds geruime tijd onvrede bestaat, ook bij de sociale partners, over het wettelijk instrumentarium met betrekking tot de loonvorming.

De leden van de fractie van de CPN vroegen of dit wetsontwerp niet een nog grotere mogelijkheid inhoudt tot ingreep in de c.a.o.'s, nu niet bedrijfstaksgewijs maar in iedere c.a.o. Dit is niet het geval.

Verwezen zij naar de hiervoor gegeven uiteenzetting over het vervallen van een mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijze ingrepen. Verder vragen deze leden of nader kan worden aangegeven wat onder differentiatie naar inkomenshoogte wordt verstaan.

Hierop zij geantwoord dat met de mogelijkheid om naar inkomenshoogte te differentiëren wordt bedoeld dat bij eventuele regelgeving een evenwichtige verdeling van lasten kan worden bereikt, zodat bij voorbeeld werknemers in een hogere inkomenscategorie meer offers brengen dan die in een lagere inkomenscategorie.

De leden van de CPN-fractie vinden het onbegrijpelijk hoe de nu voorgestelde voorzieningen een ondersteuning kunnen worden genoemd van de met sociale partners gemaakte afspraken.

Naar hun mening is een ingreep in strijd met de onderhandelingsvrijheid zodat regels die een dergelijke ingreep mogelijk maken nooit een ondersteuning voor de vakbeweging kunnen vormen.

Deze reactie van de leden van de CPN-fractie is begrijpelijk tegen de achtergrond van het feit, dat de Wet op de loonvorming van oorsprong een instrument is – en ook als zodanig is gehanteerd – tot interventie. Dat belet echter geenszins deze wet ook op een andere wijze toe te passen, namelijk ter ondersteuning van een overeenstemming op bepaalde punten. Een dergelijke mogelijkheid zou zich bijvoorbeeld kunnen voordoen indien in het overleg overeenstemming zou worden bereikt over bijvoorbeeld aftopping van de prijscompensatie. Bij een ernstige economische en financiële situatie is het dan geboden dat voor alle betreffende arbeidsverhoudingen de overeengekomen normen gaan gelden. Het aan een dergelijke afspraak juridisch vorm geven, op zodanige wijze, dat deze overeenstemming ook inderdaad over de hele linie rechtskracht verkrijgt is uiterst gecompliceerd.

Om die complicaties te omzeilen zou dan ook overleg kunnen plaatsvinden over een formalisering van de overeenstemming door middel van een toepassing van de voorgestelde wettelijke voorzieningen voor alleen die overeengekomen aftopping.

Het gaat dan in het geheel niet meer om een interventie in de contractsvrijheid van de partners, maar om het formaliseren van een in vrijheid tot stand gekomen overeenstemming.

De leden van de C.P.N.-fractie vragen hoe mijn opstelling nu is te rijmen met mijn opstelling begin 1980 in het debat over de wettelijke voorzieningen, waarvan ik nu verlenging bevorder. Deze leden wijzen erop, dat ik mij daarbij duidelijk heb uitgesproken tegen vergaande looningrepen. Zij vragen voorts of uit mijn woorden van destijds valt op te maken dat ik van mening was, dat de overheid zich bevoegdheden toemeet die zij niet heeft.

Het lijkt mij dat mijn opstelling toen en mijn inzichten nu niet veel van elkaar verschillen. Ik heb destijds in de context van vergelijkingen tussen het creëren van bevoegdheden om inbreuk te maken op de voorwaarden waaronder arbeid geboden kan worden en het creëren van bevoegdheden om inbreuk te maken op de vrije beschikkingsmacht van ondernemingen over het kapitaal gesteld:

«Vandaar dat wij, wat betreft de mogelijkheid van voorzieningen daaromtrent (i.c. interventie in arbeidsvoorwaarden), die wij niet uitsluiten, altijd grote zorgvuldigheid en voorzichtigheid betrachten en de paralleliteit ter zake heel uitdrukkelijk in het oog houden en als voorwaarde zien». (Handelingen Tweede Kamer, zitting 1979–1980, 5 maart 1980, blz. 3624).

Uit deze aangehaalde passages blijkt dat een interventiemogelijkheid door mij niet op voorhand is uitgesloten, maar wel zorgvuldig moet worden afgewogen tegen de achtergrond van hetgeen ten aanzien van andere zaken gebeurt. Dat geldt ook nu. Ik wil de leden die hierover vragen stelden er overigens wel op wijzen, dat het er toen om ging ook daadwerkelijk toepassing te geven aan de te creëren bevoegdheid. Mijn bezwaren destijds hielden in belangrijke mate verband met het feit, dat ik het in die gegeven situatie onjuist vond dat alleen ten aanzien van de lonen en andere arbeidsvoorwaarden regulerend werd opgetreden.

Op dit moment is een geheel andere vraag aan de orde. Nu staat niet de toepassing van de te scheppen bevoegdheden ter discussie. Het gaat nu alleen om de vraag of de overheid volgend jaar over een instrumentarium moet kunnen beschikken om wanneer dat onvermijdelijk mocht worden een regelgeving tot stand te brengen die zo genuanceerd mogelijk is. Het zal deze leden bekend zijn dat ik nimmer heb uitgesloten, dat de overheid op een bepaald moment, vanwege conflicterende belangen, genoopt zou kunnen zijn tot regelgeving over te gaan. In die zin heb ik mij ook niet verzet tegen bevoegdheden daartoe. Wel heb ik herhaaldelijk gewezen op het belang van een goede clausulering van die bevoegdheden. Ook heb ik een en ander maal bezwaar gemaakt tegen het eenzijdig toepassen van bevoegdheden om de loonvorming te reguleren.

De leden van de PPR-fractie constateerden dat de voorgestane wijziging in artikel 10, eerste lid, van de Wet op de loonvorming een verbetering is ten opzichte van de bestaande tekst, waarbij zij betwijfelen of deze tekst werkelijk bestaat. Ik ben verheugd dat deze leden dit voorstel een verbetering achten en merk met betrekking tot de bestaande tekst het volgende op.

Het is juist dat amendement 13 op wetsontwerp 16064 (februari 1980) inhield de destijds voorgestelde mogelijkheid om naar inkomenscategorie te differentiëren te laten vervallen en dat dit amendement is aanvaard. Bij de wet van 17 december 1980, Stb. 687, evenwel is aan artikel 10, eerste lid, van de Wet op de loonvorming toegevoegd de zinsnede: «Deze regelen kunnen voor verschillende categorieën van werknemers verschillend worden gesteld».

Thans wordt voorgesteld deze zinsnede te doen vervallen en in plaats daarvan uitsluitend de mogelijkheid te openen om te differentiëren naar inkomenshoogte.

De leden van de PPR-fractie brengen de mogelijkheid van gerichte ondersteuning van eventueel op centraal niveau met de sociale partners gemaakte afspraken rechtstreeks in verband met het van toepassing doen zijn van deze afspraken op niet-c.a.o.-werknemers. Ik meen dat hier sprake is van een misverstand. Voor wat betreft de mogelijkheid van ondersteuning van gemaakte afspraken zij verwezen naar eerder in deze nota gegeven antwoorden. Verder zij opgemerkt dat dezer dagen bij de Kamer is aangehangig gemaakt een wetsontwerp tot verlenging en wijziging van de Wet op de niet-c.a.o.-inkomens. Deze wet, indien verlengd, biedt de mogelijkheid om ook in 1982 en in 1983 te komen tot een voor niet-c.a.o.-werknemers van de arbeidsvoorwaardenontwikkeling in de c.a.o.-sector afgeleide arbeidsvoorwaardenontwikkeling. Aangetekend zij echter dat de Wet op de loonvorming van toepassing is op zowel c.a.o. als niet-c.a.o.-werknemers. Eventuele regelgeving op grond van de Wet op de loonvorming zou dan ook op beide categorieën werknemers gelijkelijk van toepassing zijn.

Deze leden vroegen voorts waarom niet is gekozen voor een wijziging van de Wet *minimumloon en minimumvakantiebijslag* in plaats van de voorgestelde toevoeging aan artikel 10, eerste lid, van de Wet op de loonvorming. Wat deze keuze betreft, zij opgemerkt dat een voorstel tot wijziging van de Wet *minimumloon en minimumvakantiebijslag* mogelijk zou zijn geweest, maar dat gegeven het tijdelijke karakter van de onderhavige voorziening waarbij bovendien nog niet vaststaat of van deze mogelijkheid gebruik gemaakt zal worden, ik de voorkeur heb gegeven aan toevoeging van de voorgestelde zinsnede aan artikel 10, eerste lid.

Deze leden hadden verder begrepen dat een aftopping van de vakantiebijslag op het huidige niveau van f 5200 en het opnieuw korten met 0,5% van de vakantiebijslag mogelijk is binnen de huidige bepalingen van de Wet *minimumloon en minimumvakantiebijslag*. Ik merk hieromtrent op dat op grond van genoemde wet de aanspraak op vakantiebijslag is beperkt tot een bedrag van 7,5% van 3 x het minimumloon. Dat bedrag bedraagt in 1982 naar verwachting ca. f 5600 op jaarbasis. Zou derhalve besloten worden tot een aftopping op het huidige niveau van f 5200 dan houdt zulks een afwijking in van de aanspraak die men ingevolge de wet zou hebben. Een uitdrukkelijke bepaling ter zake is derhalve voor die situatie noodzakelijk.

De leden van de PPR-fractie herinnerden voorts aan de motie van het toenmalige lid Den Uyl (16 064, nr. 15) waarin gevraagd werd de wet van 7 maart 1980 niet in werking te doen treden alvorens de Kamer een uitgewerkt en gekwantificeerd beleidspakket zou kunnen beoordelen.

In de wet op de loonvorming is bepaald dat van het voornemen tot toepassing van artikel 10 in beginsel vooraf schriftelijk mededeling moet worden gedaan aan de Staten-Generaal. In het recente verleden is dit geschied door middel van een vrij uitvoerige brief, waarin ook de met de maatregel samenhangende andere maatregelen waren opgenomen. Van dit ontstane gebruik zal ik indien de toepassing van de wet onvermijdelijk blijkt, zeker niet gaan afwijken. Voor wat betreft de vraag van deze leden naar een Raamwet op de inkomensvorming zij verwezen naar opmerkingen daarover eerder in deze nota.

De leden van de fractie van de RPF betreurden het dat de tijd heeft ontbroken om de SER over het wetsontwerp te horen.

Ik betreur dit evenzeer, waarbij ter wille van de beknoptheid moge worden verwezen naar hetgeen in het vorenstaande omtrent de SER in relatie tot de in het voorliggende wetsontwerp neergelegde materie is opgemerkt.

Ten slotte vroegen de leden van de fractie van de RPF of de Regering ook overwogen heeft mogelijke ingrepen in de loonvorming te beperken tot ondernemingen. In antwoord hierop zij medegedeeld, dat dezerzijds er de voorkeur aan wordt gegeven om, indien zulks onvermijdelijk is over te gaan tot regelgeving, die betrekking heeft op alle arbeidsverhoudingen.

Regelgeving per onderneming zou een vrij gedetailleerde overheidsbe-
moeienis met afzonderlijke ondernemingen impliceren en vrij gecompliceerd zijn.

Naar het oordeel van de fractie van de GPV – die wel begrip kon opbrengen voor de noodzaak om de wet van 7 maart 1980 te verlengen – waren de voorgestelde wijzigingen volstrekt onvoldoende gemotiveerd.

Deze fractie vroeg in de eerste plaats, op grond van welke ontwikkelingen in de afgelopen 1^{3/4} jaar de noodzaak is ontstaan om artikel 10 opnieuw aan te passen.

Naar ik aanneem heeft het eerder in deze nota gestelde ter zake van het vervallen van de mogelijkheid tot bedrijfstaksgewijs ingrijpen alsmede het opnemen van de mogelijkheid tot afwijking van hetgeen in de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag over de vakantiebijslag is bepaald alsnog in deze gevraagde motivering voorzien.

Naar aanleiding van hetgeen deze fractie vervolgens vraagt over de verhouding tussen bedrijfstaksgewijze ingrepen enerzijds en ingrepen naar loonniveaus anderzijds zij opgemerkt, dat het hier om twee moeilijk vergelijkbare gevallen gaat. Ik ben er daarbij van overtuigd, dat het beginsel dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen, deze fractie zal aanspreken. De fractie van het GPV verzocht ten slotte om, indien de noodzaak tot een maatregel op grond van artikel 10 zich binnenkort zou voordoen, deze maatregel op een zodanig tijdstip te treffen, dat een debat hierover vóór het kerstreces nog mogelijk zou zijn. In antwoord hierop zij, mede onder verwijzing naar de antwoorden op voorgaande vragen, opgemerkt dat hierover nog geen beslissingen zijn genomen. Het overleg met de sociale partners is nog gaande.

Op grond van de wettelijke voorschriften zou in beginsel de zakelijke inhoud van eventueel overwogen maatregelen 10 dagen vóór de vaststelling ervan schriftelijk aan de Staten-Generaal moeten worden medegedeeld.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
J. M. den Uyl